

Prescriure en el marc de la professió infermera

NÚRIA CUXART AINAUD

Núria Cuxart és diplomada en Infermeria i llicenciada en Humanitats, a més de màster en Gestió de Serveis d'Infermeria per la Universitat de Barcelona. Ha finalitzat els cursos de doctorat en Ciències Humanes i Jurídiques de la Universitat Internacional de Catalunya. Ha treballant durant onze anys com a infermera assistencial de l'Hospital Clínic de Barcelona i quinze anys com a infermera gestora a la Fundació Hospital de Mollet. Ha intervingut en nombroses activitats de formació continuada en forma de classes magistrals, seminaris o tallers i en la coordinació docent i direcció d'altres. Ha estat durant tretze anys professora associada de l'Escola Universitària d'Infermeria de la Universitat de Barcelona i durant set anys de la Facultat de Ciències de la Salut Blanquerna de la Universitat Ramon Llull. Actualment és la directora de programes del Col·legi Oficial d'Infermeres i Infermers de Barcelona, i també és la degana del Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya.

EL PROPÒSIT D'AQUEST ARTICLE ÉS EMMARCAR

L'ANOMENADA "PRESCRIPCIÓ INFERMERA" en el context de l'evolució de la infermeria com a professió, la situació actual per al seu reconeixement legal i la visió des del Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya pel que fa al seu futur. L'article vol ser més una reflexió en veu alta, i en alguna part merament cronològica, que un seguit de cites de treballs en profunditat que, d'altra banda, la literatura científica infermera ofereix a bastament.

Aclareix el concepte "prescriure" des de la perspectiva d'una gran majoria de les infermeres i els infermers a Catalunya i a l'Estat espanyol i, amb l'objectiu de contextualitzar-lo, fa un breu recorregut per l'evolució de la professió infermera aprofitant els quasi 40 anys de l'entrada dels seus estudis a la Universitat. També resumeix la singularitat de l'aportació infermera en l'actualitat.

L'últim apartat es dedica als darrers esdeveniments que han abocat a l'intent d'una norma a Catalunya amb l'objectiu de proporcionar l'emparament legal d'una pràctica habitual en el treball clínic quotidià de les infermeres, alhora que informa de la situació actual. Urgeix a regular legalment allò que s'està produint *de facto* i fa una crida a la necessitat d'adaptar la legalitat a la realitat de la dinàmica assistencial.

Emmarcar la prescripció en el context de la professió infermera no hauria de ser una dificultat. De fet no ho és si evitem relacionar-la amb un producte sanitari o un medicament i si entenem per “prescriure” la capacitat d’indicació del millor règim terapèutic, capacitat innata a qualsevol professió que fa una valoració, determina un problema i, per tant, procura resoldre’l a través d’un consell de salut, una tècnica o la millora dels estils de vida. La discussió per al seu encaix legal es genera quan per resoldre el problema a la infermera li cal un fàrmac o un producte catalogat en les llistes oficials de medicaments.

Prescriure, a la manera de veure d’una gran majoria de les infermeres i els infermers, va, doncs, molt més enllà de la formalització d’una recepta per a la dispensació d’un producte o d’un fàrmac. Per a les infermeres prescriure s’entén com una part indissoluble del “tractament infermer”, concepte que tan bé es defineix en la recent obra de referència sobre infermeria clínica¹ com: “el conjunt d’intervencions que la infermera, basant-se en el seu judici clínic i coneixements, du a terme amb l’objectiu de reduir, controlar o resoldre els problemes de salut de la seva àrea de competència”.

Fet aquest aclariment imprescindible i per respondre amb tot l’agraïment a l’encàrrec editorial, el propòsit d’aquest article és emmarcar l’anomenada “prescripció infermera” en el context de l’evolució de la infermeria com a professió, la situació actual per al seu reconeixement legal i la visió des del Consell de Col·legis d’Infermeres i Infermers de Catalunya pel que fa al seu futur. És per això que l’article vol ser més una reflexió en veu alta i en alguna part merament cronològica que no un seguit de cites que, d’altra banda, la literatura científica infermera ofereix a bastament.

Un llarg camí recorregut que es mereix posar-lo al servei de la societat

Ja fa massa temps, massa, de l’acord generalitzat sobre el concepte actual de salut i sobre el model d’atenció per a la salut que recullen les disposicions legals –europees, estatals o autonòmiques– partint d’uns conceptes centrals de persona, entorn i salut que són integrals, globalitzadors i dinàmics, i que determinen un model centrat bàsicament en la promoció, educació, prevenció i readaptació i no exclusivament en la curació de la malaltia.

De fet, les infermeres i els infermers vam posar moltes expectatives en aquest model i vam creure que el nostre

La prescripció infermera a Catalunya.

objectiu professional engranava perfectament amb el propòsit d'aquestes normatives. Però tants anys després de l'aprovació de la Llei general de sanitat (1986) o de la pròpia Llei d'ordenació sanitària de Catalunya (1990), i pel temps i els esforços esmerçats, el dia a dia ens fa pensar que dista molt d'estar plenament desenvolupat o que, en tot cas, no som principalment les infermeres qui som cridades a decidir en aquest sentit.

Com fa ja massa temps, massa, d'aquell 1977 de la integració dels estudis d'infermeria a la Universitat² –l'any vinent en celebrarem el 40è aniversari–, que va suposar un punt d'inflexió en la transició de la disciplina infermera des d'una etapa merament tècnica a una de professional i professionalitzadora. Inflexió a partir de la qual s'impulsa el desenvolupament d'un cos de coneixements propi, un nou marc de definició de la responsabilitat de les infermeres en l'atenció a la salut de la població, els estudis de la diplomatura, l'esforç individual de moltes infermeres que es van llicenciar en altres disciplines per accedir al tercer cicle universitari –sense renunciar al seu compromís amb la professió infermera–, les estades de professionals en països en què ens emmirallem, l'especialització, el grau en Infermeria i els ja molts nombrosos doctorats, entre altres.

Això va permetre, amb molt d'esforç, aconseguir més autonomia, consolidar un cos de coneixement propi i créixer com a professió. I créixer com a professió –com totes les professions de servei– és créixer en resolució de problemes que tenen les persones, les famílies i les comunitats, dels quals no es fan càrrec altres professions i que cal garantir a la ciutadania. En definitiva, un camí que ha posicionat les infermeres i infermers del nostre país en situació de donar resposta a la complexitat dels serveis de salut.

I així ha succeït. Disposem d'infermeres i infermers que han fet possible les diferents reformes del nostre sistema de salut, competents per manegar situacions complexes, preparades per al disseny i l'ús de noves tecnologies, rigoroses en l'avaluació de les intervencions de cura infermera i, especialment, molt especialment, compromeses amb donar resposta a milions de sol·licituds de cura en diferents situacions de salut.

I així també el sistema de salut disposa actualment de tot un potencial professional, nombrós i ben preparat, a disposició dels ciutadans i ciutadanes, que afegeix un valor indiscutible en les activitats promotores de salut, preventives de malaltia i rehabilitadores i que multiplica i millora –ja objectivament– l'accessibilitat a les prestacions sanitàries, la rapidesa en l'atenció en qüestions tan fonamentals com les emergències, el seguiment de les persones malaltes, les cures a domicili o a l'escola, entre un interminable etcètera.

La singularitat de l'aportació infermera

Així, els darrers anys, les infermeres hem construït un patrimoni professional que ens diferencia i ens anomena, i que fa que ningú ens contradigui quan diem orgullosament que tenim cura de les persones. Però aquest “tenir cura” ha estat alhora una de les dificultats que sovint hem tingut en aquest camí de la nostra professionalització. Per la seva pròpia naturalesa, pel seu valor indeterminat i intangible, perquè la infermera l'ha hagut de recuperar

Entrega del Manifest de la Comissió de Crisi per a la prescripció infermera a Catalunya, gener de 2016.

amb molt esforç com a allò que és “el seu objectiu professional”³. Un objectiu professional, doncs, amb moltes dificultats de reconeixement explícit d’entitat pròpia, entitat que la conformen les nostres intervencions i els nostres resultats.

L’orientació de la disciplina infermera cap a la salut i el benestar ve de molt lluny⁴ i es reflecteix actualment en el treball diari de les infermeres quan aquestes, mitjançant el procés de cures, valoren les persones tenint en compte com és la seva percepció de benestar i com poden mantenir la seva salut tot i la gravetat de la situació patològica o de determinats tractaments. I ho fan ocupant-se de la seguretat de les persones, del seu benestar, de la promoció i foment de la seva salut, del manteniment dels seus hàbits saludables i de facilitar la normalitat en la seva vida diària tant com és possible. I també ajuden les persones a descobrir i mobilitzar les forces i els recursos de què disposen per afrontar la malaltia o lesió que tenen.

En paraules ben senzilles. Per a nosaltres les infermeres és ben diferent “estar sa” que “trobar-se bé”. Com cada dia del món, a l’hospital, a l’atenció primària, a la xarxa de salut mental, al món del treball, amb la gent gran, amb els més petits, etc., gestionem situacions de persones que estan “oficialment sanes”, lliures d’una etiqueta diagnòstica d’una malaltia però que es troben ben malament. I a l’inrevés, aconseguim que persones mancades d’autonomia, o bé malaltes o accidentades, o fins i tot en final de vida, es trobin bé.

Un objectiu professional que transcendeix la curació i que se centra que la persona visqui bé. El nostre objectiu és la salut, aquesta manera de viure en ben-estar i bon-estar. A diferència d’altres professions molt dedicades a activitats molt complicades que les persones no saben fer, les infermeres ens dediquem a coses que tothom fa cada segon de la seva vida i que és imprescindible per al manteniment de la vida (respirar, menjar i beure, moure’s, reposar i dormir, eliminar, evitar perills i prevenir riscos, comunicar-se i interaccionar socialment, i treballar i divertir-se) però que nosaltres ajudem les persones a fer-ho millor.

En aquest sentit, es podria afirmar sense risc a exagerar que, efectivament, el tenir cura és una autèntica revolució perquè capacita les persones per prendre decisions. Perquè parla de salut tant com de malaltia i perquè posa contra les cordes la prioritització actual dels objectius i dels recursos destinats a l’atenció per a la salut.

Tot i que aquesta aportació esdevé el nostre gran repte, és també on trobem les dificultats més grans. Dificultats que es concreten en obstacles per respondre responsablement a un context social cada vegada més necessitat de “cuidatges”, a diferència d’altres sistemes de salut, de ve-

ritat centrats en les persones, de lideratge compartit, on la presa de decisions pivota sobre qui pot fer millor cada cosa, que confien en les infermeres i els infermers perquè aportin un servei diferenciat i específic, que sumi al de la resta de professions de la salut.

Cap a un reconeixement legal per a la prescripció de productes sanitaris i fàrmacs

Des d’aquesta singularitat de l’aportació infermera i des dels sòlids fonaments ètics i científicotècnics de la seva disciplina professional, ja fa molts anys que en la pràctica quotidiana la infermera indica i utilitza productes sanitaris i fàrmacs sota criteris de bona pràctica i judici clínic, sense prescripció mèdica però sense disposar de reconeixement de la competència i de l’autoritat legal. Urgeix, doncs, regular legalment allò que s’està produint *de facto*, ja que ni és admissible que els responsables de les institucions i/o empreses sanitàries ja els vagi bé que la infermera prescrigui en multitud d’ocasions però “que no consti enlloc”, ni que les infermeres i els infermers han de veure’s obligades a desobeir el marc legalment establert. Cal adaptar la legalitat a la realitat de la dinàmica assistencial. Una realitat que tots coincidim que té uns beneficis i, per tant, entre tots caldrà cercar la solució.

De fet, el debat sobre la necessitat de reconèixer formalment les infermeres com a prescriptores de productes sanitaris i medicaments a tot l’Estat espanyol el va obrir la consellera de Salut de la Generalitat de Catalunya, Marina Geli, l’any 2004, quan va anunciar la intenció d’elaborar una proposta que contemplés la possibilitat que les infermeres poguessin prescriure un catàleg tancat de medicaments. Però l’aprovació el 2006 a les Corts generals de l’anomenada “Llei del medicament”, Llei 29/2006, de garanties i ús racional dels fàrmacs i productes sanitaris, va dificultar enormement aquella proposta i va provocar que la prescripció infermera quedés situada en franca il·legalitat atès que reconeix el metge i l’odontòleg com a únics professionals amb facultat per ordenar la prescripció de medicaments i productes sanitaris.

Des d’aleshores, totes les organitzacions infermeres de Catalunya han protagonitzat múltiples actuacions per fomentar i defensar la prescripció infermera i a favor d’assolir el reconeixement formal d’aquesta realitat. El Col·legi Oficial d’Infermeres i Infermers de Barcelona (COIB), per exemple, va treballar un document per a la regulació de la prescripció infermera, que va ser poste-

riorment assumit pel Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya⁵ i el novembre de 2007 aprovat pel Consell de la Profesió Infermera de Catalunya.

El desembre de 2009, es va modificar la Llei 29/2006⁶, sense canvis gaire significatius, tret que reconeix la prescripció autònoma de la infermera i obre la porta a un possible desplegament a través d'un reial decret. Entretant, a l'espera d'un reial decret que no arribava, les comunitats autònomes d'Andalusia⁷ i de les Illes Balears⁸ (2011 però no desplegat) van regular-ho a través de decrets propis. El 2013, des del Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya es va acordar formalitzar el disseny d'una estratègia per optimitzar la prescripció infermera a Catalunya, consistent, principalment, en l'elaboració d'un Pla d'acció multifactorial a desenvolupar en diferents àmbits (normatiu, professional, model assistencial o tecnològic) amb l'objectiu de fer-ne possible el desenvolupament a Catalunya. Aquest pla⁹, no publicat, es troba en ple desplegament i actualment serveix de guia per als treballs que aquesta institució du a terme a l'espera del marc normatiu adient.

El juliol del 2015, el conseller Boi Ruiz va signar el compromís d'elaborar el redactat del text normatiu per al desplegament de la prescripció infermera a Catalunya¹⁰. Des del Departament de Salut es van reiniciar els treballs per a l'elaboració d'un text normatiu a Catalunya. Es va partir de la premissa que, per la seva formació pregrau, la infermera té coneixements suficients per indicar i utilitzar determinats medicaments i productes sanitaris de forma autònoma derivats de la seva pràctica i àmbit. No es tractava d'envair competències d'altres professionals que tenen la seva pròpia activitat i responsabilitat de prescripció i complementació de receptes. Es tractava de no lligar les mans perquè les infermeres i els infermers complim degudament amb el compromís professional. En aquest

sentit la presa de posició de l'Associació d'Infermeria Familiar i Comunitària¹¹ és aclaridora.

Però el 23 d'octubre del mateix 2015 es va aprovar el Reial decret 954/2015, pel qual es regulava la indicació, ús i autorització de dispensació de medicaments i productes sanitaris d'ús humà per part dels infermers¹² amb un text diferent al que s'havia acordat en el si del Consejo Interterritorial del Sistema Nacional de Salud i que feia inviable el desenvolupament de la prescripció infermera a l'Estat. Tot i les manifestacions unànimes de rebuig, el 23 de desembre de 2015 es va publicar al BOE el Reial decret 954/2015, que ha estat recursat per la quasi totalitat de les comunitats autònomes i per nombroses organitzacions professionals.

A Catalunya, es va constituir una Comissió de Crisi, a proposta del Col·legi d'Infermeres i Infermers de Barcelona i conduïda des del Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya, per tal que qualsevol decisió respecte a la prescripció infermera a Catalunya fos debatuda i compartida. En formen part els quatre col·legis professionals catalans, facultats i escoles d'infermeria, societats científiques infermeres, organitzacions sanitàries i sindicals i associacions professionals.

El conseller Antoni Comín va entomar personalment la responsabilitat de consensuar un text normatiu català mitjançant el treball conjunt amb el col·lectiu infermer i el suport del col·lectiu mèdic. A l'inici del 2016 s'han iniciat els treballs i en el moment de tancar aquest article un percentatge altíssim de la proposta està acordada però no tancada.

Sobre l'enfocament d'aquesta norma a Catalunya, tot i que està inacabada i molt lluny de la desitjada pel col·lectiu infermer, aporta solucions que val molt la pena considerar a un problema generat per la publicació del Reial decret 954/2015 que, si no s'hi posa remei, pot acabar afectant –i molt– l'atenció sanitària. Em permeto

Jornada de visibilització infermera per a una norma catalana de la prescripció infermera, abril de 2016.

esmentar-ne algunes característiques a manera de final d'aquest article:

- Reconeix la prescripció autònoma de la infermera.
- Regula les condicions i les normes d'organització per a l'exercici de la indicació, ús i autorització de dispensació de medicaments i productes sanitaris per part de les infermeres i els infermers, amb la qual cosa augmenta considerablement la seguretat jurídica.
- A diferència de la proposta estatal, respecta els protocols o guies de pràctica clínica i assistencial vigents en el sistema de salut català alhora que compromet a l'elaboració dels requisits que han de complir d'acord amb criteris harmonitzadors.
- Abasta els centres i serveis sanitaris públics i privats de Catalunya i inclou les infermeres en exercici lliure de la professió.

A manera de conclusió

La professió infermera ha avançat molt en el camí cap a nous aspectes del coneixement que s'apropen a la demanda que ciutadans i ciutadanes fan respecte dels serveis sanitaris, sociosanitaris i socials.

Però també cal no oblidar que els obstacles persisteixen i que no són de definició competencial sinó de respecte al nostre àmbit d'actuació. Obstacles analitzats, argumentats, plantejats, denunciats i reiteradament recordats de manera que ara només cal la voluntat de resoldre'ls.

L'objectiu d'una norma pròpia a Catalunya és proporcionar l'emparament legal d'una pràctica habitual en el treball clínic quotidià de les infermeres en la "indicació, uso y autorización de dispensación de medicamentos y productos sanitarios", que no prové del compliment d'altres requisits que els de la titulació oficial, sense perjudici de la preceptiva actualització permanent de coneixements, mitjançant la formació continuada, conforme al que estableix l'article 12.f de la LOPS¹³ i que el col·lectiu infermer compleix amb escreix. ■

Referències

1. LUIS RODRIGO, MT. Ed. *Enfermería Clínica: Cuidados enfermeros a las persona con trastornos de salud*. L'Hospitalet de Llobregat: Wolters Kluwer Health; 2015.
2. Integración en la Universidad de los estudios de Ayudante Técnico Sanitario como Escuelas Universitarias de Enfermería. RD 2128/77, de 23 de julio. Boletín Oficial del Estado. Núm. 200; 22 de agosto 1977.

3. ALBERDI CASTELL, R.M. La enfermería y la palabra. *Revista Rol de Enfermería* 1986; 91: 48-57.
4. KÉROUACS, PEPIN J, DUCHARME F, DUQUETTE A, MAJOR F. *El pensamiento enfermero*. Barcelona: Masson; 1996.
5. Consell de Col·legis de Diplomats en Infermeria de Catalunya. *La Prescripció Infermera (PI). Informe del Consell de Col·legis de Diplomats en Infermeria de Catalunya* [internet]. Barcelona: Consell de Col·legis de Diplomats en Infermeria de Catalunya; 2007 [accés 15 de novembre de 2015]. Disponible a: <https://coibazure.blob.core.windows.net/coib-publish/invar/25f598b8-0706-49cf-b604-08ae0e23d835>
6. Garantías y uso racional de los medicamentos y productos sanitarios. Ley 29/2006 de 26 de julio [internet]. Boletín Oficial del Estado. Núm. 178; (27 julio 2006). Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-13554&p=20091223&tn=1>
7. Actuación de los enfermeros y enfermeras en el ámbito de la prestación farmacéutica del Sistema Sanitario Público de Andalucía. Decreto 307/2009 de 21 de julio [internet]. Boletín Oficial de la Junta de Andalucía. Núm. 151: (05 agosto 2009) [accés 15 de novembre de 2016]. Disponible a: <https://coibazure.blob.core.windows.net/coib-publish/invar/9f56abe3-cc98-44fc-acff-937476c5f7cd>
8. Actuació del personal d'infermeria en l'àmbit de la prestació farmacèutica del sistema sanitari públic. Decret del Govern de les Illes Balears 52/2011, de 20 de maig [internet]. Butlletí Oficial de les Illes Balears. Núm. 81 (02 juny 2011) [accés 15 novembre de 2016]. Disponible a: <https://coibazure.blob.core.windows.net/coib-publish/invar/4e46227b-1f25-4a75-9eaf-17fe9bdb67f5>
9. Col·legi Oficial d'Infermeres i Infermers de Barcelona. *El COIB davant la prescripció infermera* [internet]. Barcelona: COIB, 2016 [accés 15 novembre de 2016]. Disponible a: <https://coibazure.blob.core.windows.net/coib-publish/invar/ca5e18c8-edfb-44ec-8a4e-7cbb8c0c8ff3>
10. Col·legi Oficial d'Infermeres i Infermers Barcelona. *El Consell, els Col·legis professionals d'infermeres i infermers i la Conselleria de Salut acorden desenvolupar la normativa pel desplegament de la prescripció infermera a Catalunya* [aprox. 2 p.] [internet]. Barcelona: COIB; 2015 [accés 15 novembre de 2016]. Disponible a: <https://www.coib.cat/ca-es/actualitat-professional/professio/el-consell-els-col-legis-professionals-infermeres-infermers-la-conselleria-de-salut-acorden-desenvolupar-la-normativa-pel-desplegament-de-la-prescripcio-infermera-catalunya.html>
11. AIFiCC. *Posicionament AIFiCC sobre la prescripció infermera* [internet]. Barcelona: AIFiCC; 2015 [accés 15 novembre de 2016]. Disponible a: http://www.aificc.cat/storage/noticies/arxius/20150406114719_posicionament-prescripcio-infermera-aificc.pdf
12. Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Nota de prensa: El Gobierno regula la indicación, uso y autorización de medicamentos y productos sanitarios por parte de los enfermeros [aprox. 2 p.] [Internet]. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad; 2015. Disponible a: <http://www.msssi.gob.es/gabinete/notasPrensa.do?id=3816>
13. Ley de ordenación de las profesiones sanitarias. Llei 44/2003, de 21 de novembre [Internet]. Boletín Oficial del Estado. Núm. 280; (22 novembre 2003) [accés 15 novembre 2016]. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-21340>